

Det händer i

BIOSFÄROMRÅDE VOXNADALEN

INFORMATION OM BIOSFÄROMRÅDE VOXNADALEN, NR 1 2019

SID 6 SKOGEN SOM HÅLLBAR RESURS

DEN FANTASTISKA TRÄRÅVARAN

SID 11-12 LEVANDE VATTEN

NYA TAG, FÖR LIVSKRAFTIGA VATTEN

SID 14-15 ETT ÖPPET OCH LEVANDE LANDSKAP

FÄBODAR OCH SMÅBRUK, EN RESURS IDAG OCH I FRAMTIDEN

SID 20 BIOSFÄROMRÅDE VOXNADALEN

VÄLKOMMEN PÅ INVIGNING

Startskottet har gått!

Nu börjar det långsiktiga och kontinuerliga arbetet med att utveckla vårt eget biosfärområde här i Voxnadalen, till nytta för oss och för naturen där livet finns. För att skapa ett starkt biosfärområde som bidrar med goda exempel till de Globala Målen krävs det att vi tänker utanför ramarna, ser möjligheterna, lyssnar in varandras åsikter och utvecklar lokala lösningar tillsammans. Lösningar som sedan kan spridas regionalt, nationellt eller globalt.

Den 19 juni 2019 togs ett beslut i Paris om att inkludera Voxnadalen i Unescos världsspännande nätverk av biosfärområden. Detta betyder att Unesco, FNs organ för utbildning, vetenskap och kultur, tror på att vi här i Voxnadalen kan tillföra något nytt till det växande nätverket av biosfärområden. Vi har alltså fått i uppdrag att bidra med kunskaper, lärdomar och goda exempel kring genomförandet av vad som brukar kallas världens viktigaste "att göra lista" – FNs de Globala Målen och Agenda 2030. Detta sätter oss på kartan i det globala arbetet för en mer hållbar samhällsutveckling!

Och som relativt nyinflyttad till Voxnadalen kan jag bara stämma in. På inget annat ställe jag har bott har jag exempelvis blivit så engagerad i olika ideella sammanhang som här!

Vägen från första idé till att bli ett biosfärområde har tagit sin tid. Självt har jag haft nöjet att få vara med på denna resa under de tre sista åren av kandidaturen till biosfärområde. Att bilda ett biosfärområde är definitivt en lärandeprocess i sig. Men nu har vi ett biosfärområde där tre kommuner förenas kring Voxnan. Detta är en symbol som visar att de naturgivna förutsättningarna är den bästa grunden att bygga på för ett hållbart brukande av landskapet, till skillnad från de administrativa gränser som vi människor har gjort upp.

Att bygga broar mellan olika sektorer är också en viktig del i arbetet med att nå en mer hållbar framtid. Och här har Sveriges sju biosfärområden en viktig funktion att fylla. Under vår kandidatur till ett biosfärområde i

Voxnadalen har intressenter från olika delar av samhället förts samman - kommuner, myndigheter, högskolor, intresseorganisationer och ideella krafter.

Vi hoppas att detta invigningsmagasin ska ge dig en god bild av vad biosfärområden är samt inspiration till vad du eller din organisation/förening/företag kan göra för att bidra till ett starkt biosfärområde här i Voxnadalen.

Och sist men inte minst, vill vi hälsa er välkomna till invigningen av ditt och mitt, ja allas vårt, Biosfärområde Voxnadalen, lördagen den 7 september på Hälsingegård Ol-Anders i Alfta.

Koordinator Biosfärområde
Voxnadalen

Hanna
Alfredsson

Ett stort ansvar vilar på oss

Vi har nu kommit i mål med utnämningen som Biosfärområde, mycket glädjande och inspirerande för oss alla som varit en del i denna process. Det är nu arbetet som startar egentligen som jag ser det, att skapa möjligheter och utrymme tillsammans för att bidra till en hållbar utveckling, detta utan att göra avkall

på möjligheterna till att hitta nya inkomstkällor och arbetstillfällen inom området.

Det är ett stort ansvar som vilar på oss nu, och tillsammans kommer vi att arbeta hårt för att leva upp till ställda förväntningar!

Styrelseordförande
Biosfärområde Voxnadalen
Vice ordförande
Kommunstyrelsen,
Ovanåkers kommun

Mikael
Jonsson

REDAKTIONSGRUPP:

Hällpetters Maria Bergström,
Hanna Alfredsson och Olle Berglund.

ANSVARIG UTGIVARE: Hanna Alfredsson,
Biosfärområde Voxnadalen

KONTAKT: Biosfärområde Voxnadalen,
Ovanåkers kommun, 828 80 Edsbyn

E-POST: info@voxnadalen.org

HEMSIDA: www.voxnadalen.org

LAYOUT & TRYCK: Reklamab, Edsbyn

PAPPER: Omslag Nordi Silk 150 g,
inlaga Nordi Silk 115 g

Tidskriften är en utgivning av Biosfärområde Voxnadalen och delas ut till hushåll inom Ovanåkers, Ljusdals och Bollnäs kommuner som berörs av biosfärområdet.

Biosfärområde Voxnadalen finansieras av Ovanåkers, Ljusdals och Bollnäs kommuner och Naturvårdsverket, samt genom projektmedel från Region Gävleborg.

Omslagsbild: Utsikt från soldattorp "Bösa" i Västra Hian Knåda, foto Olle Berglund

VAD ÄR EGENTLIGEN ETT BIOSFÄROMRÅDE?

■ TEXT HANNA ALFREDSSON

Ett biosfärområde är ett modellområde för hållbar samhällsutveckling. En plats som kan vara inspirerande för andra, något att ta efter och lära sig av. I Sverige finns idag sju biosfärområden, och Voxnadalen är ett av dem. Vi är mycket stolta över det!

Rent konkret så är ett biosfärområde en geografisk plats, utsedd av FN-organet Unesco. Platsen kännetecknas av höga biologiska och kulturhistoriska landskapsvärden i ett område där också människor bor, lever och verkar. Det är därför inte ett område som skall skyddas från mänsklig aktivitet. Fokus ligger istället på naturvård och hållbar utveckling på ett nytt sätt. Möjligheter - hur vi människor i lokal samverkan kan utforska idéer om hur vi både kan bruka och bevara naturens ekosystemtjänster i en hållbar relation mellan människa och natur.

Alla biosfärområden, idag 701 stycken, ingår i Unescos program Människan och Biosfären, vilket grundades redan i mitten av 1970-talet.

Målen för Unescos biosfärprogram 2015–25 är att:

- bevara biologisk mångfald, restaurera och stärka ekosystemtjänster, samt främja hållbart nyttjande av naturresurser
- bidra till att skapa välmående, jämställda, hållbara samhällen och ekonomier som utvecklas i harmoni med biosfären
- främja forskning och utbildning om biologisk mångfald och hållbar samhällsutveckling
- stödja planering och anpassning till klimatförändringar och andra globala miljöförändringar

Det viktigaste verktyget för programmet är att inrätta biosfärområden som kan vara pilotprojekt och goda exempel för hur det kan fungera när det är som bäst. Där man samverkar med naturen utan att förstöra för framtida generationer. ■

VOXNAIDALEN ÄR SVERIGES SJUNDE BIOSFÄROMRÅDE

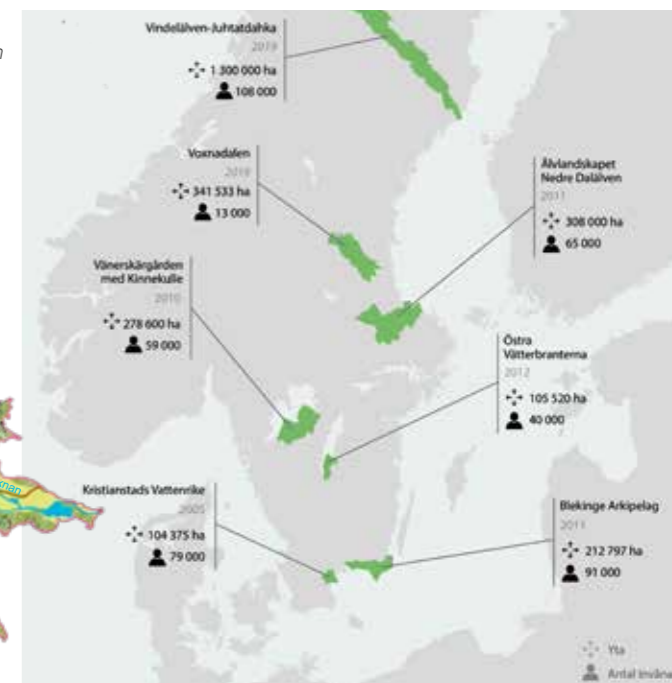
Här finns också tre av de sju Hälsingegårdar som 2012 upptogs på Unescos världsarvslista. Därmed är området både biosfärområde och världsarv i ett! Biosfärområde Voxnadalen har en egen organisation som leds av en styrelse bestående av medlemmar från olika delar av samhället - kommuner, myndigheter, högskolor, intresseorganisationer och ideella krafter tillsammans.

VÅRT BIOSFÄROMRÅDE HAR TRE FOKUSOMRÅDEN

- Skogen som hållbar resurs
- Levande vatten
- Ett öppet och levande landskap

Biosfärområde Voxnadalen,
illustration Alf Forsblom, Järvsö Naturvårdsbild

DEN LÅNGA VÄGEN TILL NU

Vårvintern 2004 höll Gävleborgs Fäbodförening sitt årsmöte i Edsbyn. Kommunen drev då ett projekt med att bland annat renovera fäbodbyggnader och en tjänsteman var på plats för att berätta om detta. Då ställde en av besökarna frågan "Har aldrig kommunen funderat på att bilda ett biosfärområde?". Det var nog ingen i lokalen förutom frågeställaren själv som hade en aning om vad ett biosfärområde var och syftade till. Men det var där det började, den långa väg som sedan tog vid.

■ TEXT OLLE BERGLUND, PROJEKTLEDARE

När man driver projekt handlar mycket om att söka nya pengar och huvudmän gång på gång. Man får börja om hela tiden. Ovanåkers kommun såg här en möjlighet att lättare utveckla projekten mer långsiktigt i en kommande biosfärororganisation. Här fanns också ett årligt ekonomiskt stöd att få, och naturligtvis ville kommunen hitta vägar för en bättre projektorganisation för miljö, natur och kulturprojekt i framtiden. Men frågan var och kanske fortfarande är... vad är biosfär...

DE FÖRSTA ÅREN

Att det var Unesco som utsåg biosfärområden, det visste vi i alla fall och efter att ha besökt Naturvårdsverket fick vi mer på fötterna. Vi hade också viss erfarenhet av ansökningar till Unesco då arbetet med att bilda Världsarvet Hälsingegårdar pågick för fullt. Kommunen genomförde ett förstudiearbete "Biosfär Ovanåkersbygden" med fäbodskogen mellan åren 2005–2006. För att slippa uppfinna alla hjul igen så ordnades en studieresa till Vattenriket i Kristianstad – Sveriges idag äldsta biosfärområde. Vi imponerades av det naturrum som uppförts.

“Biosfärområde Voxnadalen, en bra bit av vär(l)den!

Åren 2006 – 2007 kördes projektet "Kulturvägen – vår resa till biosfären". Nu behövde vi avvakta och bromsa in lite för att se vart utvecklingen av Världsarvet Hälsingegårdar skulle hamna. Våren 2006 genomförs också den första studieresan i det tilltänkta biosfärområdet där vi berättade för en bred inbjuden grupp vilka tidigare projekt som genomförts i kommunen. Biosfärfrågan lämnades vilande i avvaktan på att Världsarvet Hälsingegårdar kom i mål. Den första juli 2012 blev Hälsingegårdarna utsedda till världsarv av Unesco efter många turer och många års hårt arbete.

VI LÄGGER I EN HÖGRE VÄXEL

Hösten 2012 började vi titta på den gamla förstudien och bestämmer oss för att börja uppdatera den. Kommunen ville starta ett projekt som syftade till att bilda ett Biosfärområde i Ovanåkers kommun. Förstudien byggde på att vi skulle utveckla området inom kommunen. Region Gävleborg valde att stödja arbetet och har sedan 2013 medfinansierat projektverksamheten med närmare 50 procent. Under våren 2013 genomfördes en ytterligare studieresa i området, nu tillsammans med en kommitté från Unescos

Projektledare Biosfärområde
Voxnadalen

Olle Berglund

vetenskapliga program Man and the Biosphere, MAB. I stort sett var det samma resa som gjordes 2006. Nu var det dock mera allvar med i bilden och responsen från kommittén fick oss som aktörer att lyfta blicken... Från att ha varit en planerad del av Ovanåkers kommun där avgränsningen i huvudsak var samma som kommungränsen började vi nu på ett naturligt område - Voxnans avrinningsområde. MAB ansåg också att vi skulle ha större chanser om vi kunde få med Hamra Nationalpark. Sedan insåg vi också att med det området skulle vi få med tre av sju världsarvsgrändar i biosfärområdet. Biosfärområdet vill ju arbeta bredare med världsarvet till att handla om mer än utsmyckade festlokaler.

SAMARBETE ÄR NYCKELN

När vi började resan så handlade det om att ta reda på vad vi har och hur vi kan förmedla det. Naturområden, kulturområden med mera. Vet vi allt om vad vi har? Hur ska det presenteras i ansökan? Vad vill människor i området att vi arbetar med? Vad säger de andra kommunerna? Vill de vara med? Nu har vi inte bara gjort en ansökan utan vi har också satt en organisationsform där Ovanåkers kommun är huvudman men både Bollnäs- och Ljusdals kommuner är i allra högsta grad med i finansieringen och organisationen. Vi har medverkan i styrelsen från Region Gävleborg, Högskolan i Gävle och Högskolan Dalarna, Lantbrukarnas Riksförbund, Mellanskog, Svenska Naturskyddsföreningen, Svenska Jägareförbundet och Förbundet Svensk fäbodkultur och utmarksbruk. En bred uppslutning. Vi har också ganska klart för oss inom vilka områden vi kommer att arbeta inom. Arbetet sker kring tre fokusområden, Levande vatten, Skogen som hållbar resurs och Ett öppet och levande landskap.

När vi började resan mot biosfär fanns inte självbilden riktigt, än har vi en bit kvar till vår granne Dalarnas självklara identitet. Är vi verkligen så unika att vi kan bli ett biosfärområde? Svaret blev JA. FN-organet Unesco anser det och vi har nu blivit utsedda till en modell för ett hållbart samhälle. Det är nu vi ska visa att Biosfärområde Voxnadalen är "en bra bit av vär(l)den!" som Johnny Mill – representant för Ljusdals kommun i biosfärområdets styrelse formulerade sig. Det är dags att sträcka på oss, det är nu arbetet börjar!

Det finns många att tacka för stöd och support under åren. Ingen glömd men några som betytt lite extra, Arne Stenberg, Håkan Tunón, Kelvin Ekeland, Patrik Uhras, Lena Landström, Mimmi Göllas och Gudrun Axman Jumisko. Några som varit med på resan finns inte längre med oss, Lars Norin, Katarina Eriksson. ■

Ung entreprenör tror på biosfären

Christoffer Karlström startade 2011 företaget Voxna Kanot och Nöje. Han är en av flera entreprenörer som vill utveckla naturturismen och att kunna ge service kring natur och kultur.

■ TEXT & FOTO OLLE BERGLUND

För våra år med projekten för att utveckla biosfärområdet har vi ofta anlitat Christoffers service. Det har varit allt från fäbodriksdag till skollunch i skogen samt vid kvällsmiddagar med catering där kravet varit lite mera än en pizza. Ett av hans första uppdrag var att fixa en fäbodlunch i Våsbo. Christoffer lovade men visste inte vad. Så han ringde Gun – en gammal släkting som han visste levte fäbodliv i sin ungdom. Vad är typisk vardagsmat på fäboden? Christoffer lyssnade och serverade stekt saltsill med potatis och kraftig gräddig löksås till. Maten var uppskattad och det är en rätt som han ofta använt sig av när det önskas något extra.

Christoffer tror på att utnämningen till biosfärområde kommer att gynna hans verksamhet.

– Jag håller ju på att expandera i området. Jag har sedan årets säsong tagit över driften av Voxna Herrgård och kört med två lunchrätter måndag till fredag med 100 talet gäster per dag under juli månad.

“Fisketurismen kommer att börja växa

Vid infarten till Voxnabruk har han även kanot- och lägenhetsuthyrning. Här hoppas han också kunna öppna den nya campingen helst till nästa år. Voxnabruk ligger på ett bra mellanläge mellan Värdsarvsgråden Bortom Åa i Fågelsjö och våra gårdar utmed Långhed och Stora Hälsingegårdars väg.

– Verksamheten har utvecklats från kanot till restaurang. När vattendragen och delar av Voxnan återställs kommer det inte bara att gynna fisk- och vattenlivet, utan fisketurismen kommer också att börja växa.

Christoffer ser gärna att flera gör aktiviteter och börjar på som entreprenörer.

– Jag hjälper gärna till med min del av kakan, ordnar med mat och en del praktiskt kanske.

Sedan 2013 så drivs Voxnabruk Mat och Nöje som aktiebolag. Företaget har, förutom driften av Voxna Herrgård också serveringen vid skidbacken på vintern samt all matverksamhet vid bandyn på Svenska Fönster Arena.

– Företaget kommer att behöva anställa mera heltidspersonal. ■

SKOGEN SOM HÅLLBAR RESURS

Skogen används till skogsbruk och industriella ändamål, friluftsliv, jakt och rekreation samt undervisning. Intresset för skogen i omställningen till ett fossiloberoende samhälle är också stort. Skogen ska räcka till mycket och här finns flera stora utmaningar att lösa då mål- och intressekonflikter kan uppstå mellan bruket av skogen och bevarandemålen för skogens biologiska mångfald, kulturmiljövärden och sociala värden. I Voxnadalen dominerar skogen landskapet. Här finns kunskap och lång tradition inom skog och en eftertraktad virkesråvara. Biosfärområdet vill bidra till ett mångsidigt bruk av skogen - en förutsättning för att klara de utmaningar som uppstår när skogen ska räcka till mycket, så som skogsbruk och naturvård, jakt och friluftsliv, samt till industri och nya material i en biobaserad ekonomi.

Den fantastiska fönsterråvaran

■ TEXT YLVA LUNDIN & LARS COLLIN FOTO SVENSKA FÖNSTER

Utan timmer av yppersta kvalitet går det inte att tillverka fina och hållbara fönster. Därför hämtar Svenska Fönster sin träråvara från Mellansverige.

Svenska Fönster är en av Sveriges ledande och mest hållbara fönstertillverkare med omkring 800 medarbetare. Företaget har två anläggningar – en fönsterfabrik i Edsbyn och komponentfabrik i Söderhamn. Svenska Fönster står bakom två anrika varumärken som båda är kända för sin fina kvalitet – SP Fönster och Traryd Fönster.

En stor del av förklaringen bakom fönstrens höga kvalitet är att Svenska Fönster hämtar timmer – denna fantastiska råvara – ur skogens skafferier från stora delar av Mellansverige, från södra Norrland ner till Västmanland och Värmland.

– Vad vi vill åt för att göra fönster är en bra råvara: bra densitet, litet avstånd mellan årsringarna och få kvistar. Då får vi en så lagningsfri komponent som möjligt för att göra fönster. För mycket lagningar stör ju vår produktionstakt, säger Svenska Fönsters virkesexpert Rune Sundström.

VAD GÖR TIMRET HÄR I TRAKTEN SÅ BRA?

– Just i området lite norrut härifrån och ännu lite söderut växer furan med rätt hastighet. Här är det långt mellan kvistvarven och tätt mellan årsringarna, och det passar till fönster. Kommer man för långt norrut är det för tätt mellan kvistarna. Längre söderut är det för långt mellan årsringarna och för låg densitet, förklarar Rune Sundström.

Svenska Fönster använder två olika virkeskvaliteter i sin produktion. Men allt virke är certifierat och kommer från hållbart brukade skogar. Den finaste av de två kvaliteterna är stamblock.

– Man kan väl säga att stamblocken är lite som skogens oxfile, säger Rune Sundström, som efter alla år i branschen fortfarande är fascinerad över att stamblock är en sådan bra råvara för att tillverka fönster. Den perfekta furan är runt 120 år, har tätt mellan årsringarna och saknar kvistar. För att kunna leverera den stamblocks-kvalitet som vi kräver är vår virkesleverantör ute och märker träden i skogen, ett och ett.

Svenska Fönster använder även vanligt sågtimmer som förädlas i komponentfabriken i Söderhamn. Här scannas virket i jakt på kvistar, som kapas bort. De kvistfria delarna fingerskarvas sedan och blir till fina, starka och hållbara fönsterämnen. ■

Svenska Fönsters virkesexpert Rune Sundström

Svårt hitta rätt virke

■ TEXT HÄLLPETTERS MARIA BERGSTRÖM FOTO OLLE BERGLUND

Mimmi Göllas, byggnadsantikvarie, jobbar med att restaurera kulturbyggnader som hälsingegårdar, kyrkor och klockstaplar. Byggnader som ibland stått sedan medeltiden och klarat sig tack vare den tätvuxna furan. Idag saknas inte bara det rätta virket, även kunskapen är borta.

Förändringen kom under tidigt 1900-tal när industrin började producera skivmaterial. Mimmi förklarar vidare.

– När masoniten kom och sedan spånskivan vann de snabbt terräng. Folk var trötta på den gamla svårstädade pärlsponten och ville ha nya material. Inget fel i det, det var säkert en välsignelse med skivor av exakta mått som inte svällde eller förändrades. Då det nu var dessa material som efterfrågades ledde det till en omställning av skogsbruket. Det behövdes inga tätvuxna furor, ingen efterfrågade samma kvalitet. Det här har gjort att en lång period, cirka 70 – 80 år, har blivit en lucka då träkunskapen satts åt sidan.

Utvecklingen har gjort att det idag är svårt att få tag på kvalitetsvirke till restaurering av

byggnader där man siktar på att de ska hålla mycket länge. Just nu är Mimmi involverad i upprustningen av klockstapeln i Ovanåker. Spånet skall bytas, det rör sig om 18 000 stycken som alla huggs för hand. Klockstapeln har stått sedan 1765 och spånen man byter är original, de har varat i 254 år.

– Vi har inte det virket idag, det som tål att exponeras för sol och vind i många år. Det tar för lång tid att ta fram, skogsindustrin har inte råd att vänta, de vill avverka tidigt och få snabb avkastning. Träd växer också olika på olika marker, det kan man inte hantera, alla marker sköts lika och man sorterar inte heller virke på samma sätt. Det selektiva uttaget till olika ändamål är helt borta idag.

Så hur gör man då för att få tag på det bästa som går till klockstapeln i Ovanåker?

– Vi får åka till sågverk och kolla i deras bröteshögar, gräva vid sidan om. Rent konkret så har uppdraget som virkesscout lagts ut på Christer Wiklund från företaget Hälsinglands Allmogegolv. Han åker runt till olika virkesleverantörer och snokar rätt på trä i rätt dimension och rätt kvalitet för kyrkans behov. Församlingen köper in materialet och lagrar det som vi inte behöver just nu till kommande restaureringar. ■

Byggnadsvård

Henrik brukar skogen för flera värden

■ TEXT HÄLLPETTERS MARIA BERGSTRÖM FOTO ELIN SKOGENS

Bland skogsägare kan finnas en viss skepsis, kanske rädsla, för att värden som biologisk mångfald, biodiversitet, natur- och kulturvärden och artskydd skall omöjliggöra ett rationellt skogsbruk. Att man inte längre ska kunna förfoga över sin skog, den som kanske gått i arv sedan generationer. Att inte få göra som man vill.

Henrik Josefsson, skogsägare med cirka 250 hektar, kan förstå oron men delar den inte.

– Jag ser det som en fördel att man kan ha

fokus på att bruka skogen samtidigt som man ser till biologisk mångfald.

Man kan ha fler perspektiv på sin skog, och det tror jag många har. En del av vårt bestånd är ren produktionsskog, andra delar sköts med större fokus på natur- och kulturvärden.

Henrik har i flera omgångar sökt pengar från Skogsstyrelsen för naturvårdsåtgärder.

– Just nu håller jag på att hugga fram en gammal vall och ser till att gransanera markerna runt omkring. Vi vill få fram lövskogen, det här blir en rekreationsskog i nära anslutning till där vi bor. Jag håller koll på Skogsstyrelsens ut-

Henrik Josefsson

FOKUSOMRÅDE - SKOGEN SOM HÅLLBAR RESURS

lysningar och kommer nog att söka mer till hösten. Och fanns inte de pengarna kanske jag inte skulle göra de här åtgärderna.

Men visst, många kanske kan tveka för att blanda in Skogsstyrelsen i tron att man sedan är bunden till att för all framtid sköta skogen på ett visst sätt men så är det inte menar Henrik. – Jag tror inte att man behöver oroa sig på sikt. Men då är rättssäkerhet viktigt, man måste veta vad som gäller.

Den 18 juli beslutade regeringen att tillsätta en utredning som ska lämna förslag på åtgärder för stärkt äganderätt till skog, nya flexibla skydds- och ersättningsformer vid skydd av skogsmark

Ola Engelmark, biolog, forskare och uppvuxen med egen skog hade länge funderat över skogsbrukandets villkor. Om trakthyggesbruk, om biologisk mångfald och alternativa inkomstkällor. Han fann en skog av möjligheter.

■ TEXT HÄLLPETTERS MARIA BERGSTRÖM
FOTO FREDRIK E. HOFGAARD

Tänk utanför hyggesboxen

I samband med den skogsdag som biosfärprojektet höll i november 2018 var Ola inbjuden som talare och inspiratör. Han berättade om en smärre avverkning, en kant- och luckhuggning, han gjort i början av 2011 och hur nettot blev i princip ingenting efter att kostnaderna var betalda. Hade han istället gjort ett hygge skulle det ekonomiska utfallet blivit något bättre, men då hade istället skogen fraktats bort och gett decennier av kostsamt återställningsarbete.

– Jag visste redan att det inte skulle bli några stora pengar. Men saken var den att jag ville återskapa igenväxt betesmark och tänkte att ett litet avverkningsnetto kanske ändå skulle räcka till ett nytt stängsel runt betesmarken, vilket det också gjorde. Plus minus noll på kontot, lönen fick jag tjäna på annat.

Frågorna fortsatte att samlas i hans huvud.

– Var finns de enskilda skogsägare som inte accepterar att få så här dåligt betalt för sin råvara? Vilka affärsidéer med högre förädlingsvärde från skogsprodukterna kan finnas istället? Och vilka affärsidéer skulle jag och min familj kunna utveckla för att få årliga intäkter från skogen så att det räcker till vår försörjning? Inte då ett företagande där träden fraktas bort, utan istället med utgångspunkt att skogen står kvar år efter år och att den biologiska mångfalden inte riskeras. Det är klart att det måste gå, tänkte jag. Men vilka typer av tjänster och produkter är då möjliga?

samt hur internationella åtaganden om biologisk mångfald ska kunna förenas med en växande cirkulär bioekonomi.

– Det är en viktig fråga som måste redas ut. Oavsett vad man kommer fram till och vad lagstiftaren sedan bestämmer sig för att göra så vet man vad som gäller och kan förhålla sig till det när olika åtgärder planeras. Det behövs incitament för att bruka skogen på ett mer diversifierat sätt samtidigt som äganderätten inte undergrävs av det och jag hoppas att vi efter de senaste turbulenta åren att kan få ett mer rättssäkert system. ■

LÄS MER OM REGERINGENS UTREDNING www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/07/utredning-for-hallbart-skogsbruk-starkt-aganderatt-i-skogen-och-biologisk-mangfald/

Ola Engelmark

Här påbörjade Ola en resa bland skogsägare, företagare, forskare och politiker, folk som gått utanför hyggestänket. Han mötte människor som hittat högre mångfald, bättre lönsamhet, och mer livskvalitet, men utan att hugga ner sin skog. Hans eftersökningar resulterade också i att han samlade sina tankar i en bok, naturligtvis med titeln En skog av möjligheter.

I våras var Ola också med och startade en ny förening - Föreningen Skogens Mångbruk som ska bygga kunskap, nätverk och ge råd kring hur man kan tänka för att bli en bättre aktör som förädlare och skogsföretagare. Föreningen är ideell och medlemskapet är gratis. ■

LÄS MER PÅ www.skogensmangbruk.se, eller facebook.com/skogensmangbruk

OLA ENGELMARK

Ola Engelmark är docent i skogsekologi, författare, föreläsare, konsult och skogsägare. Han har arbetat som forskare och lärare vid bland annat Sveriges Lantbruksuniversitet, University of Quebec i Montréal, varit myndighetschef vid Institutet för ekologisk hållbarhet och vd för Mistra, stiftelsen för miljöstrategisk forskning i Stockholm.

HUSET VID VÄGS ÄNDE

Lena Hisved i Långhed såg värdet i skogen, fast på ett nytt sätt. Nu har hon förverkligat sin dröm och bjuder in hela världen att bo i ett hus mitt ute på skogen.

■ TEXT HÄLLPETTERS MARIA BERGSTRÖM

Lenas företag, med det dubbeltydiga namnet ForRest, kan se tillbaka på två välbokade säsonger. I år har det varit fullbokat hela sommaren.

– Under många år har jag privat haft vänner på besök från olika delar av världen. När jag såg deras reaktion på vad vi har här uppe – skog, ytor, ren luft, allemansrätt och frihet, förstod jag vilket stort värde det har. Jag kände att jag ville verka för att ge fler människor möjligheten att få den här dimensionen.

Lena har byggt ett hus på föräldrarnas skogsmark, ensligt och långt från allting. Ett hus timrat av träden från själva platsen och med stora glasrutor för att släppa in naturen i rummet.

– Tanken fick gro i några år men fanns där hela tiden. Det tog fart i samband med att Skogsstyrelsen utlyste sitt projekt "Väx med skogen", där kunde man få hjälp med att utveckla sin affärsidé och söka pengar. Jag kontaktade dem, började rita på huset och planera.

VIKTIGT MED STÖD

Skogsstyrelsen beviljade medel till projektet och Lena kunde sätta igång. Huset stod klart lagom till turistsäsongen 2018. Och inte vilken primitiv skogskoja som helst. Nej, inget utedass, här finns alla tänkbara bekvämligheter.

– Min tanke var att kombinera en känsla av lyx och flärd med att vara i skogen. Att man inte ska sakna något hemifrån, allt ska

Interiör, foto Lena Hisved

Kök, foto Lena Hisved

Lena Hisved, foto Frida Kronsjö

Foto Lena Hisved

finnas. Det enda som är lite trixigt är att WIFI sviktar ibland men mina gäster verkar inte bry sig så mycket om uppkoppling, man vill hellre umgås. Och det är precis vad jag hoppats, att jag skulle kunna skapa en plats där man kan vara tillsammans, laga mat, bara vara och ha fokus på dem man är med. Att människor börjar umgås igen.

LOKALT PRODUCERAT – GLOBAL FRAMGÅNG

Byggnaden ser verkligen ut som om den sprungit fram ur platsen, vilket den också har. Lenas far har huggit timret som sedan förädlats av lokala hantverkare. Huset är timrat av Per Olof Elfstrand i Knåda. Företaget Hälsingedörren och Svenska Fönster har levererat, ja gissa vad? Solpanelerna på taket ger lokalproducerad el och värme. Inredning och design är väl genomtänkt och inte helt otippat så har Lena en utbildning till designingenjör i bagaget.

Gästerna kommer mestadels, cirka 90 procent, från olika delar av Europa men även från Kina och USA. Svenska gäster är i minoritet, berättar Lena. Som de flesta inom turistnäringen ser Lena ett behov av att förlänga säsongen att sträcka sig över mer än de tre sommarmånaderna.

– Jag är också verksam inom ledarutveckling och planerar nu att förlägga konferenser och utbildningar hit till skogen under den period när det är lågsäsong för turister. ■

Multileder i biosfären

■ TEXT & FOTO HÄLLPETTERS MARIA BERGSTRÖM

I maj sattes spaden i jorden för det största sammanhållna ledsystemet söder om fjällvärlden.

Det är föreningen Leder i Helsingeskoogen som sökt och fått pengar till att rusta upp och anlägga nya multileder som på sikt ska knyta samman ett över sju mil stort nät av vandrings-, skid-, skoter och cykelleder i skogarna söder om Voxnan. Det är Jordbruksverket som står för merparten av pengarna med ett bidrag på 1,6 miljoner. Utöver det har Ovanåkers kommun skjutit till 400 000 kronor. Biosfärprojektet gick tidigt in och stöttade i planerings- och ansökningsfasen bland annat genom att starta ett förstudieprojekt där man kom fram till att rätt väg att gå var att bilda en förening som skulle stå bakom ansökan. Förhoppningen med projektet är att fler ska hitta ut i skog och mark, vilket projektgruppen tror kommer att gynna besöksnäringen i kommunen. Visionen för framtiden är att det även ska gå att ordna med cykeluthyrning, guide turer och skidspår, så turisterna kan lockas hit året om.

Lotten Andersson, sekreterare i föreningen, är glad att projektet kunnat realiseras.

– Vi satte igång att jobba så fort vi fick besked om pengarna. Just nu är vi i fas ett, att röja och skapa en led från skidbacken till Malvik. Vi har beställt skyltar som skall sättas upp, alla sträckor skall vara tydligt uppmärkta.

“ Och förresten, hela Sverige borde vara ett biosfärområde!

Att projektet nu också är en del i biosfärområdet är Lotten mycket nöjd med.

– Jag var med från början, i de första trevande stegen mot biosfär och är nöjd med att vi nådde hela vägen fram. Det här är ytterligare ett sätt att använda skogen på ett hållbart sätt.

Lotten ser biosfärområdet som en viktig markering.

– Vi visar vad vi står för och hur vi jobbar. Vi strävar efter ett hållbart samhälle. Och förresten, hela Sverige borde vara ett biosfärområde! ■

Multileder gör skogen mer tillgänglig för alla

LEVANDE VATTEN

Voxnadalen är rikt på vatten. Älvar, åar, bäckar och sjöar som vi vill se fyllda av liv och präglade av biologisk mångfald. För att nå dit har ett omfattande inventeringsarbete pågått under de senaste åren vilket resulterat i en ny fiske- och vattenvårdsplan. Historiskt har de flesta av vattendragen använts till flottning, medan andra har tämjts för att ge förnyelsebar energi. Människans påverkan på områdets vatten har dock varit negativ för många arter och vi får nu arbeta för att vattendragen skall återfå den biologiska potential de ursprungligen haft. De nya fiske- och vattenvårdsplanerna har tagits fram för att dokumentera kommunernas vattendrag, se vilka problem som finns, var de finns och vad som kan göras. Med dagens kunskap, och med rätt kompetens inom kommunerna, finns mycket goda möjligheter att återställa våra vattendrag och få livskraftiga fiskbestånd att frodas. Förutom de miljömässiga vinsterna kan sportfiske- och naturturism öka vilket på sikt kan leda till fler arbetstillfällen och sist men inte minst så ger det oss som bor här möjlighet till ett ökat friluftsliv och högre livskvalitet.

De följer vattnets väg

■ TEXT & FOTO HÄLLPETTERS MARIA BERGSTRÖM

Det finns ingen app för det här. När Linda och Enar jobbar med att kartera så handlar det om att gå till fots mil efter mil längs olika vattendrag. Arbetsutrustningen är enkel - en tråkapp, blyertspenna, en pärm med kartor och protokoll, en GPS samt en kamera.

ENAR FÖRKLARAR HUR RUTINERNA GÅR TILL

– Vi går längs vattendragen och noterar faktorer som sedan förs in i tre olika protokoll. Det är exempelvis strömhastighet, medelbredd och medeldjup. Vi delar in vattendraget i sträckor beroende på dess karaktär, skriver ner koordinater på sträckans början och stopp och beskriver hur det ser ut. Vi tar också cirka fem till tio bilder per sträcka. Sedan noterar vi naturligtvis om vi ser, eller ser spår efter till exempel utter, flodpärlmussla, flodkräfta eller bäver. I det första protokollet antecknar vi också de förslag till åtgärder som vi anser lämpliga, ofta handlar det

om att tillföra mer död ved, att återställa upplagd sten eller att anlägga lekbotten med rätt sorts grus. I protokoll nummer två skriver vi ner olika vandringshinder. Under sommaren har de befunnit sig

utefter Andån i norra delen av Ovanåkers kommun, mot gränsen till Ljusdal, och vid Anneforsån i Bollnäs och Ovanåkers kommuner. Linda ger oss en beskrivning av saker som de iakttagit.

Enar Gesslin och Linda Jonsson

Räkaån, flottningsrensad

– På många ställen har man avverkat för nära vattendragen. Träden skuggar och tar man bort dem så blir det för varmt i vattnet och då trivs inte fisken. Träd gör också att det ramlar ner lite löv ibland, vilket är bra, samt att det uppstår så kallad död ved vilket drar till sig insekter som i sin tur blir mat åt fisken. Man rekommenderar därför att det ska lämnas en rejäl kantzon längs vattendragen, vilken helst skall plockhuggas så att gran rensas bort.

Det syns också andra spår efter skogsbruket, berättar Enar.

– På vissa ställen kan man se att de kört med maskiner rätt över vattendragen. Problemet är att det kan bli spår eller diken som leder om vattnet på ett sätt som är negativt för fisken.

VANDRINGSHINDER

Hindren är sådant som på olika sätt stoppar fisken från att röra sig fritt och naturligt i vattnet. Det kan göra att fisken inte längre kommer åt sina lek-, uppväxt- och födoplatser. Konsekvensen kan i värsta fall leda till att ett bestånd reduceras kraftigt eller helt slås ut. De hinder som ställer till mest problem för fisk och annan akvatisk fauna är dammar, vattenfall och vägtrummor. Hinder som människan konstruerat i samband med flottning, elkraftutvinning eller vägbyggen.

Både Linda och Enar kan många gånger känna frustration över vad de ser. Linda ger ett exempel.

– Om vi ser en helt nylagd vägtrumma med alldeles för högt fall så frågar man sig: varför har de gjort så här? Varför kunde de inte valt en större trumma och grävt ner den djupare, eller rent av byggt en valvbro? Och eftersom den är ny så kommer den ligga där väldigt länge. Jag hoppas att det bara beror på okunskap, men är rädd

Kallbergsån, orensad

att det handlar om pengar. Kortsiktiga ekonomiska perspektiv där den biologiska mångfalden blir lidande.

FLOTTLEDSRENSNING

Under flottningsepoken var det vanligt att man rensade bort hinder, men inte då för fisken, utan därför att timret skulle flyta lättare. Stenar, nedfallna träd och annat som låg i vägen togs bort men samtidigt ödelade man då den miljö som till exempel gynnar öringens reproduktion. Linda plockar fram ett par bilder som visar skillnaden mellan ett rensat parti i Räkaån och en orensad ström i Kallbergsån. Känner man inte till problematiken är det lätt att tycka att den rensade Räkaån ser trevlig och öppen ut, men det mest gynnsamma för den biologiska mångfalden är den orörda och steniga Kallbergsån.

Linda och Enar hinner med att göra tre – sju protokoll under en arbetsdag på fältet. Ungefär en dag i veckan sitter de sedan på kontoret i Edsbyns kommunhus och ägnar sig åt administration. Kartor skall skrivas ut, bilder ska sorteras, märkas och sparas tillsammans med rätt protokoll. Vid datorn mäter de ut sträckor och gör bedömningar av hur stor del av sträckorna som är rensade. Materialet skall sedan läggas in på biotopkarteringsdatabasen – en nationell databas som ägs av Länsstyrelserna. Det är ett omfattande arbete uppger Enar som tycker att det är bra att kommunen satsar på fiske- och vattenvård.

– Allt det här kostar naturligtvis pengar idag. Men det är en investering i en framtid där vi kommer att ha en mer levande miljö. Det är ett nödvändigt arbete för att vi skall uppnå EU:s miljömål när det gäller god ekologisk status i sjöar och vattendrag. ■

ENAR GESSLIN

Ålder: 19 år
 Bor: Svabensverk
 Utbildning: ForshagaAkademiens naturbruksprogram med inriktning mot fiskevård och sportfisketurism. Praktik sommaren 2017 inom Ovanåkers kommuns fiskevård-sprojekt.
 Gör just nu: Biotopkartering av vattendrag.

Framtidsplan: Planerar att studera till biolog och skulle i framtiden gärna fortsätta arbeta med att utveckla fiske- och vattenvård.

LINDA JONSSON

Ålder: 27 år
 Bor: Älmeskullen, Edsbyn
 Utbildning: Ekoteknikprogrammet vid Mittuniversitetet i Östersund.
 Gör just nu: Biotopkartering av vattendrag
 Framtidsplan: Tillträder under hösten som miljöinspektör vid Ovanåkers kommun, inriktning mot naturvård och tillsyn.

NY FISKEBROSCHYR

Här är den bästa följeslagaren till din fisketur i biosfären, ja, förutom spön och annan utrustning.

Beskrivning av sjöar, områden, tips och råd.

Finns att hämta på kommunhuset i Edsbyn, Hälsingegård Ol-Anders i Alfta och vid fler andra besöksmål.

MISSION – RÄDDA VÅTMARKEN

Foto Klas Persson

I Mödånge, strax utanför Bollnäs finns värdefull våtmark som riskerar att försvinna. Nu ska den restaureras, detta på initiativ från en privat markägare.

■ TEXT HÄLLPETTERS MARIA BERGSTRÖM

Sofie Zetterlund, kommunekolog i Bollnäs, är mycket nöjd.

– Tanken är att vi ska avverka lite vegetation, gräva och utveckla området till förmån för den biologiska mångfalden – fåglar, insekter och fisk som använder området för att leka. På sikt är också tanken att det ska kunna gå betande djur vid strandängarna, så som det var förr.

Den aktuella våtmarken är på cirka fem hektar och ligger i ett område med höga naturvärden, annan våtmark och lövskog. Mödånge har varit Bollnäs kommuns främsta fågelområde dit skolklasser tidigare åkt på exkursion men platsen har de senaste åren växt igen som följd av utdikning och Voxnans reglering.

“Ovärderligt att markägare engagerar sig

– Det som är extra roligt är att initiativet kommer från den privata markägaren, Lasse

Hed, tillsammans med Naturskyddsföreningen. Lasse är drivande i frågan, för oss på kommunen är det ovärderligt att privatpersoner och markägare engagerar sig.

Arbetet planeras att starta 2020 och är en del i en större satsning på våtmarker som var menat att löpa över åren 2018–20. Programmet har dock blivit pausat då Naturvårdsverket fått avsevärt sänkta anslag av regeringen. Projektet har redan fått medel till fas I, att ta fram ett åtgärdsförslag, och Sofie är optimistisk till att resterande pengar kan gå att söka från Naturvårdsverkets ordinarie kassa. Att restaurera våtmarker ses som en prioriterad aktivitet. I både Sverige och Europa har många våtmarker gått förlorade på grund av oaksamt jord- och skogsbruk. Därför är många arter nu hotade då det inte har någonstans att ta vägen. Våtmarker är också ett naturligt skydd mot översvämningar och torka då de har stor kapacitet att magasinera vatten.

– Det blir allt viktigare att ha funktionella våtmarker med tanke på det förändrade klimatet. ■

Sofie Zetterlund, foto Martin Blixt

ETT ÖPPET OCH LEVANDE LANDSKAP

Voxnadalens odlingslandskap har höga natur- och kulturmiljövärden. Här finns bland annat öppna artrika marker, Hälsingegårdar och välbevarade fäbodmiljöer. Naturbetesmarker och slätterängar har en rik biologisk mångfald beroende av ett fortsatt bete eller hävd, idag hotas dock delar av det öppna och artrika kulturlandskapet av igenväxning. Biosfärområdet vill bidra till att bevara ett öppet, artrikt och levande kulturlandskap till nytta för oss som lever här, samt värna de kunskaper om fäbod- och utmarksbruk som finns i Voxnadalen. Kunskaper som har en plats i ett framtida system för hållbar livsmedelsproduktion.

Vem har den bi-vänligaste trädgården?

■ TEXT HANNA ALFREDSSON FOTO NILS RYRHOLM

Under sommaren som passerat har nomineringarna till trädgårdstävlingen kommit in efter hand. Och under invigningen av Biosfärområde Voxnadalen får vi veta vem som tar hem utmärkelsen. En sak är säker, vinnaren kommer inte vara den med mest kortklippt gräsmatta...

Inspirerade av biosfärtanken och samarbete över kommungränser valde de båda biologerna Hanna Alfredsson och Sofie Zetterlund, verksamma vid Ovanåkers kommun och Bollnäs kommun, att samarbeta kring biologisk mångfald. Resultatet blev en välbesökt aktivitet på Biologiska mångfaldens dag och en sommartävling för att kora Ovanåkers-Bollnäs "bi-vänligaste" trädgård.

Under aktiviteten på biologiska mångfaldens dag dök närmare 70 intresserade åhörare upp för att lyssna till inbjudna gästföreläsare. Publiken var engagerad och

Eldsnavbvinge, *Thecla betulae*.

frågorna duggade tätt. Trädgården i Alfta och Woxnadalens Biodlarförening var också på plats och visade upp växter som insekterna gillar lite extra, och nyslungad honung gick åt som smör i solsken.

Att tänka på hur vi kan hjälpa den biologiska mångfalden i vår egen närmiljö blir allt mer viktigt. Allt fler arter trängs undan i naturen utav människan. Att bjuda in fler vilda växter och djur i sin egen trädgård är ett sätt att hjälpa till. Om alla gör något får vi en mosaik, ett landskap.

Och som tack får du en rikare och mer lättskött trädgård.

Så vad blir nästa steg? Under kommande höst smider Hanna och Sofie planer för en utbildningsdag om biologisk mångfald riktad till kommuner, bostadsbolag och andra som sköter stora grönområden och trädgårdsmiljöer. Mellan biosfärområden ute i Europa kommer frågan också att uppmärksammas med en planerad konferens i Tyskland. Samarbetet över kommun och landsgränser fortsätter. ■

Fäbodvallar och småbruk - en resurs i framtiden

■ TEXT OLLE BERGLUND FOTO STEFAN OLANDER

Under våren och försommaren har Biosfärområde Voxnadalen med Stefan Olanders hjälp kartlagt fäbodvallar. Vi valde att arbeta med de tre kommuner som ingår i biosfärområdet, Ljusdal, Ovanåker och Bollnäs. Fäbodarna var historiskt mycket värdefulla för dåtidens jordbruk. Varje gård hade i stort sett en fäbod i ett gemensamt fäbodområde med övriga gårdar i hembyn.

I mitten av 1800-talet lär det ha funnits 18 500 fäbodvallsområden i Gävleborgs län. De som vi ansåg värda att gå vidare med i inventeringen var 30 områden i Bollnäs, och 27 områden i Ovanåker. I Ljusdal fanns en inventering från mitten av 80-talet med 185 områden som vi arbetade utifrån. Inventeringen har syftat till att ta reda på vad ägarna vill göra med sina fäboddar. En del kanske vill sälja sin vall, eller hyra ut eller kan de tänka sig ha betande djur vid sin vall? I den kartläggning som Stefan gjort visar det sig att det kan finnas all anledning att gå vidare och inte lämna detta arbete vind för våg som tyvärr har gjorts med många av fäbodarna.

ÖKAT INTRESSE FÖR FÄBODLIV

Idag finns det människor som vill öka sin självförsörjning och kanske hyra en fäbodvall. Eller att man väljer att bo på en vall och bli en form av modern vallvaktare. Frågan om att ha betande djur på skogen har också seglat upp. Det finns erfarenheter av att betad skog klarar sig från skogsbränder bättre. Enligt Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk så finns det ett fodervärde i skogs-bete som kan röra sig om upp till 5 miljarder kronor. Idag pratar biologer om öar för blommor, insekter och djur i så kallad grön infrastruktur. Alltså det får inte vara för långt mellan populationerna

HibovalLEN

för att de ska kunna fortsätta existera. Öarna kan mycket väl vara fäbodområden som hävdas och brukas. Som den gamla sången... "Ingenting är längre som förut" som Anders Fugelstad slog igenom med på 60-talet kan leda till insikten att fäbodlivet inte kan bli som förr. Ingenting blir som förr. Men den yngre generationens uppvaknade intresse för fäbodlivet som en modell för ett hållbart samhälle ger hopp om fler levande vallar i framtiden men kanske i en ny tappning.

BESÖK PÅ HIBO

I början av juli månad ordnade Biosfärområde Voxnadalen ett möte med ett fäbovallsområde, Hibo, närmare 2,5 mil söder om Alfta. Där samlades i stort sett de flesta ägarna till vallarna. Idag används fäbodstugorna som rena sommarnöjen. Några är där mer eller mindre hela somrarna. Andra har anor till fäboden, bor i Stockholm eller annan ort men använder det som ett aktivt fritidsboende. När strömmen kom till Skålsjön 1950 så drogs även ström fram till vallområdet. Det fanns djur på området fram till 1980. Några vallar har märkningar från 1789 men området har troligtvis även varit i bruk på 1600-talet. Två vallar är borta. Tjädra vallen är riven och Nygårdsvallen kolades upp. Så är fallet med många fäbodvallar i Alfta socken, de slutade sina dagar som träkol.

Vid träffen visade det sig att alla mer eller mindre gärna ser att det kan komma djur till området. Det finns också möjlighet att hyra en vall för den som eventuellt är intresserad av att bli nybrukare eller vallvaktare under betessäsongen.

HIBO, ETT PILOTOMRÅDE?

Så här finns alla möjligheter att jobba vidare och försöka skapa ett nytt fäbodbruk utifrån de förutsättningar vi har idag. Biosfärområde Voxnadalen kommer tillsammans med Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk att arbeta vidare med frågan. Det vore roligt om området kan bli ett pilotområde för hur gamla fäbodområden kan både bevaras och utvecklas till att fungera under dagens förutsättningar. Det kan i framtiden handla om stugförmiddling, djurförmiddling och förmiddling av mark. Det kan bli ett vinnande koncept för alla inblandade. Men framförallt för att de områdena som behöver brukas för att de kultur- och naturmiljöer som skapats utifrån att markerna brukades ska finnas kvar. ■

Kenneth Johansson, foto Hällpetters Maria Bergström

Fäbodarna siktar mot att bli immateriellt kulturarv!

Jag anser att fäbodrörelsen i Sverige har en ljus framtid. Annars hade jag inte tagit på mig rollen som ordförande för Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk. Att Biosfärområde Voxnadalen nu blivit verklighet är ju fantastiskt. Fäbodrörelsen har haft ett bra stöd under åren då arbetet pågått att utveckla området. Ovanåkers kommun har stöttat bland annat som projektägare som Gävleborgs fäbodförening haft huvudansvar för.

Nu börjar en ny resa där vi från förbundet hoppas på ett bra samarbete. Den 14-15 september kommer en fäbodriksdag att genomföras vid i huvudsak Centrum för Flexibelt Lärande, CFL, i Söderhamn. Det kommer att vara startskottet för att

fäbodrörelsen i Sverige tillsammans med Norsk Seterkultur påbörjar resan mot ett immateriellt Kulturarv. Här handlar det bland annat om matkultur och andra värden som fäboden ger. Seder och bruk, ja, kunskaper som är viktiga att slå vakt om i framtiden.

Vi har ett bra samarbete idag och vi ser gärna att det fördjupas. Vi tror vi kommer att ha nytta av Biosfärområde Voxnadalen som verkar i världsarvet Hälsingegårdar. Båda utsedda av FN organet Unesco.

Ordförande i förbundet
Svensk fäbodkultur och utmarksbruk

Kenneth Johansson

Foto Hällpetters Maria Bergström

Foto Stefan Persson

KENNETH JOHANSSON

Kenneth Johansson, Falun, har varit politiskt engagerad sedan trettonårsåldern, är utbildad sociolog, var administrativ chef för Falu lasarett i tio år, därefter heltidspolitiker i över tjugo år varav de sista fjorton åren i Sveriges riksdag. Slutligen toppar han detta som landshövding i Värmland under åren 2012 - 2018.

Fäbodriksdag i Söderhamn 2019

VARMT VÄLKOMMEN TILL ÅRETS FÄBODRIKSDAG 14-15 SEPTEMBER I SÖDERHAMN.

Läs hela programmet och anmäl dig på www.fabod.nu. Några guldorn från talarlistan - Kenneth Johansson, "Fäboden - ett hållbart sätt att leva", Jörgen Andersson, "Regenerativt jordbruk", Håkan Tunón, "Avstamp för att arbeta mot att fäbodarna och utmarksbruket blir ett immateriellt kulturarv", Stefan Olander, "Utarmning av biologisk mångfald" Middag och paneldiskussion.

För mer info ring Olle Berglund
070 208 98 17

Se möjligheterna!

Pia Åkesson och Jesper Persson som driver Lugnåsbergets Vandrarhem är idag mycket stolta över att bo och bedriva sin verksamhet i ett biosfärområde. Men från början hade de noll koll på vad det var frågan om...

TEXT & FOTO HÄLLPETTERS MARIA BERGSTRÖM

Pia berättar hur det började. - När vi bjöds in till ett första informationsmöte om biosfärområden visste vi inte ens att begreppet fanns. Det här var år 2005 och på den tiden fanns bara två biosfärområden och det var inget som det pratades så mycket om. Nu fick vi reda på att området kring Vänerns skärgård kanske skulle bli kandidat och att vi kunde bli ett modellområde för hållbar utveckling. Det gick vi igång på! Tankar om hållbarhet hade genomsyrat vår verksamhet sedan länge och är på många sätt vårt stora intresse. Att hela vår närmiljö skulle kunna bli en modell för hållbar utveckling kändes naturligtvis mycket intressant.

TRE KOMMUNER GICK IHOP

Bakgrunden var att de tre kommunerna Götene, Lidköping och Mariestad tillsammans startat en förstudie om möjligheterna att bilda ett biosfärområde i trakten längs Vänerns sydöstra strandlinje. Inbjudan till mötet hade gått ut brett, här fanns föreningar, företagare, politiker, kommunala tjänstemän och naturligtvis privatpersoner. Idén föll i god jord och mötet spånade bland annat om vandrings- och cykelleder samt ekoturistdestinationer. År 2010 blev Vänerskärgården med Kinnekulle godkänt som biosfärområde av Unesco.

- Det kändes stort. På kvällen samlades folk på bergen och vid kyrkan, man tände kasor och firade.

STARTADE VANDRARHEMMET

Utnämningen till biosfärområde utlöste nu att Pia och Jesper gjorde slag i saken och realiserade en plan som legat och grott sedan en tid - att starta ett vandrarhem. De köpte en till fastighet i samma by där de bor, satte igång att renovera och kunde år 2012 inviga

Lugnåsbergets Vandrarhem.

- Det kändes helt rätt. Här finns en långsiktig positiv utveckling. Här kan vi bedriva den verksamhet vi vill ha. Biosfär är en garant för att hela området skall leva.

“Sitt inte och vänta på att något ska hända, man måste göra något själv. Ta tag i det! Alla som bor i ett område kan använda ordet biosfär och koppla det till sin egen verksamhet. Driver någon ett hotell så kalla det biosfärhotell, vandra i biosfär, cykla i biosfär, fiska i biosfär, odla i biosfär... Var inte blygsam, var stolt över att bo i ett biosfärområde!

Verksamheten har gått bra. Svenska Turistföreningen, som varje år delar ut priset "Årets kudde" för olika kategorier gav Pia och Jesper en silvermedalj år 2018 i kategorin hållbarhet med följande motivering: "På mysiga Lugnåsberget känns allt genomtänkt och tryggt. Ett hållbarhetstänk genomsyrar hela verksamheten" Dessutom fick de Årets kudde redan samma år som de startade verksamheten, och då genom en omröstning bland STF:s gäster.

TIPS TILL OSS I VOXNALEN

Nu har snart tio år gått sedan utnämningen till biosfärområde. Med facit i hand och de erfarenheter ni har, vilka råd kan ni ge till ett nyutnämnt område som Voxnadalen? Pia funderar inte länge på svaret.

- Sitt inte och vänta på att något ska hända, man måste göra något själv. Ta tag i det! Alla som bor i ett område kan använda ordet biosfär och koppla det till sin egen verksamhet. Använd begreppet. Driver någon ett hotell så kalla det biosfärhotell, vandra i biosfär, cykla i biosfär, fiska i biosfär, odla i biosfär... Var inte blygsam, var stolt över att bo i ett biosfärområde!

Jesper framhåller också att man kan använda biosfärbegreppet som en plattform för att söka pengar, exempelvis hos Leader.

- Vi sökte medel till ett projekt "Hållbara äventyr" som syftar till olika aktiviteter kopplade till de globala miljömålen. För att kunna ha gruppverksamhet kring detta på vårt vandrarhem har vi nu fått beviljat medel för att kunna bygga ut och få större och mer ändamålsenliga lokaler.

Andra tips vi får är att alla verksamheter borde ha ett gemensamt profilmaterial, gemensam skyltning och logga.

- Att vara del i ett biosfärområde ger stora möjligheter att testa nya projekt och idéer. Man väljer själv vilken del man brinner för och vad man vill satsa på. Men biosfärbegreppet ökar statusen och ger tyngd åt verksamheten. Det är hela tiden upp till oss själva att fylla begreppet med aktivitet kopplad till hållbar utveckling och de globala målen. ■

Pia Åkesson och Jesper Persson

Biosfärområde blev lösning på gammal konflikt

■ TEXT HÄLLPETTERS MARIA BERGSTRÖM

Ryno Andersson från Gränna är en riktig veteran i biosfärsammanhang. Redan i mitten av nittioalet var han på det möte som ledde till att Östra Vätterbranterna senare skulle bli ett biosfärområde.

– Det började med en kallelse mellan skogs- och jordägare och företrädare för naturvården. Det fanns en gammal konflikt mellan dessa parter och vi behövde få balans mellan olika intressen. Nu skulle vi sätta oss ner och prata med varandra istället för att hela tiden prata om varandra.

Mötet kom fram till att bilda en projektgrupp bestående av Jönköpings kommun, Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen, Södra skogsägarna, Gränna Skogsgrupp, LRF Jönköping och Världsnaturfonden.

– Lantbrukare som jag är så deltog jag som representant för LRF. Det viktiga var att få en samsyn, att ena naturvård och brukande. Vi kom att köra den här gruppen i tolv år och det var jättejobbigt de första åren. Till slut kom vi fram till att biosfären var en framkomlig väg, något att enas kring. Det tog arton år räknat från första mötet fram till att vi utnämndes år 2012. Det började med konflikt och slutade i stolthet. Nu finns en helt annan öppenhet mellan skogsmyndigheterna och brukarna, vi jobbar bra med dem och har fått en riktig vi-känsla.

När tidningen når Ryno per telefon är han på väg ner från Vindelälven, som samtidigt med Voxnadalen fått biosfärområdestatus. – Jag har varit uppe och tittat på området, det är väldigt fint där. Jag var i Voxnadalen för ett par år sedan också och blev väldigt imponerad av era hälsingegårdar, skogar och det jordbruk som bedrivs.

Östra Vätterbranternas biosfärområde drivs idag som ideell förening. Aktivitetsnivån är hög berättar Ryno. – Vi hamlar träd, fiskar med notdragnings och har biodling. Vi har engagerat oss i ensamkommande flyktingar och tagit med dem på språkpromenader i naturen och fått dem intresserade av jord- och skog, likaså utbildar vi också skolungdomar i naturvård.

“Det började med konflikt och slutade i stolthet

Ryno Andersson, foto Margareta Andersson

Vi har också varit värd för en stor biosfärskonferens med deltagare från 70 länder, de var här en hel vecka och vi fick visa dem runt.

Ryno ser nu fram emot att välkomna Voxnadalen i biosfärsfamiljen och delar med sig av sina tips.

– Skapa delaktighet i bygden, alla ska med. Inte minst då småföretagare och entreprenörer. Var ute mycket bland lokalbefolkningen, se till att synas och få med alla på tåget. Engagera kyrkan. I Jönköping ringde det samtidigt i ett femtontal kyrkklockor i samband med invigningen. Få en samklang med kyrkan och jobba tillsammans med dem. Stötta kyrkan att hitta på olika aktiviteter med biosfärkoppling. Använd biosfärbegreppet som marknadsföring i alla sammanhang. ■

Östra Vätterbranterna, foto Josefine Gustafsson

■ TEXT GUNILLA KINDSTRAND FOTO CARL ÖST WILKENS

SÅ HANN TIDEN ÄNTLIGEN IFATT TANKEN

Somliga idéer ligger så långt före sin tid att de först framstår som näst intill obegripliga.

När tankarna på ett biosfärområde i Voxnadalen för första gången formulerades 2004 var de svåra att greppa, för mig och nog också för en del andra. Påståenden som "lokal samverkan i ett globalt sammanhang" eller "för en miljömässig, social och ekonomisk hållbar utveckling" tedde sig som vackra fluffiga molnformationer, fritt svävande och mycket svåra att fästa i den vardagliga verkligheten: Hurdå? Av vem? När ska det ske? Var finns pengarna?

“Klimathotet har tvingat oss att tänka längre och klarare

FRISKA EKOSYSTEM ÄR GRUNDEN

Men nu, femton år senare, har verkligheten kommit ikapp och biosfärområdets utgångspunkter framstår som akut samtida och djupt grundade i den verklighet vi har omkring oss. Att friska och fungerande ekosystem utgör grunden för den samhälleliga utvecklingen och den mänskliga välfärden är det nästan ingen som längre tvivlar på. Inte heller att samarbete mellan alla sorters kompetenser behövs för att vi ska klara de utmaningar vi står inför. Klimathotet har tvingat oss att tänka längre och klarare.

När Unesco utsåg Voxnadalen till biosfärområde sommaren 2019, var det samtidigt som det stora värderingsskiftet ägde rum runt omkring oss. Hela samhället står nu med nya hårda insikter om vårt behov av värdigare förhållningssätt till planeten och ett gemensamt akut behov av nya kunskaper om relationen mellan människan och det vi sammanfattar som "naturen". Plötsligt hör vi tunga företagsledare tala om vikten av att göra såväl finansiella som sociala och miljömässiga goda resultat. Och den nyss så långa kommunala femårsplanen syns nu alldeles för kortsiktig för att kunna ses som verkligt hållbar.

NYA INSIKTER, NYA UTMANINGAR

Skogen. Vattnet. Det öppna landskapet. Kring alla dessa tre resurser kommer det att uppstå skarpa konflikter i framtiden. Ur alla tre kommer det också att uppstå svindlande innovationer och nytänkande.

Tiden vi lever i liknar ingen annan. Somliga av oss väljer att bli fullblodspessimister och införlivar tanken på en kommande katastrof i det dagliga livet. Märkligt nog leder det förhållningssättet ofta till att det mesta fortsätter som vanligt.

Andra väljer en med konstruktiv och aktiv hållning till framtidens

stora utmaningar. Här kan biosfärområdet spela en mycket stor och viktig roll som ett modellområde mitt i vardagen, där nya insikter och metoder kan födas.

I lokal samverkan.

I ett globalt sammanhang.

För en hållbar utveckling.

Plötsligt är det ju glasklart, eller hur? ■

GUNILLA KINDSTRAND

Gunilla Kindstrand som bor i Delsbo är journalist och har under sin karriär varit kulturredaktör för Gefle Dagblad, chefredaktör för Hälsingetidningar, kulturchef för Mittmedia och programledare för Sveriges Radios litteraturprogram Röda rummet. Hon valdes in som ordförande för konstnärnämndens styrelse 2013. I år har hon för andra gången varit sommarvärd i P1.

VÄLKOMMEN TILL INVIGNINGEN AV

Biosfärområde Vårnadalen!

LÖRDAG 7 SEPTEMBER HÄLSINGEGÅRD OL-ANDERS I ALFTA

FRÅN KL.11.30 MATMARKNAD MED:

Hälsingebygdens food truck

JärvsöKlämman och LottaBoden

Otraditionella kolbullar med Långheds Bygdegårdsförening

Visningsgården med sin smyckade festsal och gårdens olika museer är öppna för besök.

Sagoläsning med naturtema i eldpallkojan för alla barn.

Barnens Världsarv håller öppet.

KL.13.00

Landshövding Per Bill inviger biosfärområdet.

Invigningstal, musikunderhållning och dansuppvisning.

KL.14.00

Vi bjuder alla på tårta och kaffe/soft
(glutenfri/laktosfri/vegan-alternativ kommer att finnas).

KL.14.30

Samtal kring biosfärområdet med inbjudna gäster under ledning av Gunilla Kindstrand. Passa på att ställa frågor.

KL.15.30

Invigningen avslutas